

УДК 81'373.612.2 (=161.2 =161.1 = 111 = 133.1)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ОСВІТА В УКРАЇНСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Беляєва А.В., аспірант

Запорізький національний університет

Статтю присвячено зіставному аналізу способів та моделей метафоризації концепту ОСВІТА.

Досліджуються сфери - джерела творення концептуальних метафор у різноструктурних мовах.

Ключові слова: концептуальна метафора, структурна метафора, зіставний аналіз.

Беляева А.В. ОСОБЕННОСТИ МЕТАФОРИЗАЦИИ КОНЦЕПТА ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНСКОМ, РУССКОМ, АНГЛИЙСКОМ И ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКАХ / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена сопоставительному анализу способов и моделей метафоризации концепта ОБРАЗОВАНИЕ. Исследуются сферы – источники создания концептуальных метафор в разноструктурных языках.

Ключевые слова: концептуальная метафора, структурная метафора, сопоставительный анализ.

Belyaeva A. V. METAPHORIC CONCEPTUALIZATION IN UKRAINIAN, RUSSIAN, ENGLISH, FRENCH / Zaporizhzhya National University, Ukraine

The article focuses on the contrastive study of metaphoric models of concept EDUCATION. Source domains of conceptual metaphors are analyzed.

Key words: conceptual metaphor, structural metaphor, contrastive analysis

Процеси інтеграції та глобалізації, що відбуваються в багатьох культурах, не могли не торкнутись освіти, адже остання і є «способом буття людини в універсумі культури» [1, с. 2]. Тенденції до уніфікації вимог, систем оцінювання в межах інтегративних процесів в освіті (зокрема, Болонського процесу) зумовили значний інтерес учених до проблем освіти в нових умовах. Так, філософи намагаються визначити нові завдання, цілі та світоглядні засади освіти, розглядають її роль у суспільстві [2; 1; 3; 4]. Лінгвісти, у свою чергу, досліджують місце концепту ОСВІТА у свідомості носіїв окремих мов (російської) [5] та проводять зіставні дослідження фрейму “Education” у національних варіантах англійської мови (американський та британський варіанти) [6]. Але концепт ОСВІТА не був об’єктом спеціального вивчення в зіставному аспекті в різноструктурних мовах, чим і зумовлюється новизна нашого дослідження.

Метою статті є виявлення специфіки репрезентації концепту ОСВІТА в різноструктурних мовах крізь призму концептуальної метафори.

Об’єктом дослідження є концепт ОСВІТА в англійській, французькій, російській та українській мовах. *Предмет дослідження* – структура концепту ОСВІТА в англійській, французькій, російській та українській мовах, метафоричні моделі концептуалізації освіти.

Матеріал дослідження становлять концептуальні метафори освіти в англійській, французькій, російській та українській мовах. Джерелом фактичного матеріалу слугували електронні корпуси текстів: Oslo Multilingual Corpus (англійська мова, французька мова)[7], Leipzig Corpus (англійська мова, французька мова)[8], Национальный корпус русского языка (російська мова)[9] та дані електронного частотного словника [10], електронних видань: газети «День»[11], «Українська правда» [12] (українська мова).

Вибір джерела фактичного матеріалу зумовлений тим, що електронні корпуси можна розглядати як вияв концептуальних структур, властивих певній мовній спільноті чи характерних для певного типу дискурсу [13, с. 62]. Корпуси все частіше використовуються в дослідженнях з лінгвістики, зокрема в зіставних дослідженнях [14; 15].

В когнітивній лінгвістиці метафоризація виступає як перенесення структури концептуальної області (домена) цілі на область джерела (“ a mapping of the structure of a source model onto a target model”) [див. 16, 7]. Дж. Лакофф та М. Джонсон виділяють 3 групи концептуальних метафор: а) структурні метафори (розуміння чогось у термінах чогось іншого, наприклад, СУПЕРЕЧКА Є ВІЙНА); б) орієнтаційні метафори (пов’язані з просторовою орієнтацією, наприклад, СУМ Є НИЗ); в) онтологічні метафори

(усвідомлення досвіду в термінах об'єктів та речовин, сутностей та субстанцій, наприклад, ПСИХІКА Є СУТНІСТЬ) [17, с. 390-405]. Наша робота присвячена саме структурним метафорам, у яких «когнітивна типологія сфери - джерела є моделлю для усвідомлення сфери-мішені» [18].

Дослідження концептуальних метафор розгортаються за двома основними напрямками. Одні вчені вивчають метафоричну концептуалізацію пізнання (сфери-джерела творення метафор, моделі метафоричних трансформацій) [19; 20; 21; 22; 23].

Інші - аналізують метафору як стилістичний прийом у лінгвістиці тексту [16]. Деякі вчені [24] вважають, що метафора за своєю природою належить не до феноменів мови, а до явищ концептуалізації. Метафора виступає ключовим аспектом мови, саме тому аналіз концепту ОСВІТА крізь призму концептуальних метафор дає можливість виявити найбільш істотну культурну інформацію.

Відібрані з корпусів концептуальні метафори були поділені відповідно до сфери-джерела на 3 групи: «Людина та природа», «Людина та суспільство», «Засоби та результати людської діяльності». Сфери-джерела, у свою чергу, включають такі референційні субкатегорії: I Людина та природа: 1) антропоморфізм: а) фізіологія; б) мовлення; в) ментальні ознаки; г) волевиявлення; д) цілеспрямована діяльність; е) їжа; є) родинна спорідненість; 2) природа: а) фауна; б) природні ресурси; в) флора; г) простір; II Людина та суспільство: 1) армія та війна; 2) історія; 3) ігри та спорт; 4) мистецтво; 5) релігія та вірування; 6) соціальний статус; 7) соціально значущі ознаки; 8) міжособистісні відносини; 9) проблеми суспільства; 10) права та обов'язки; 11) держава; 12) суд; III Засоби та результати людської діяльності: 1) механізми та засоби пересування; 2) матеріали та товари; 3) артефакти; 4) будівля; 5) закони та настанови; 6) промисловість/ технологічні операції; 7) ліки; 8) дорога. Теоретичною базою для виокремлення цих груп стали дослідження В.Белякова та Ю. Зінкена [21, с. 34-37; 23, с. 122-123]. Розглянемо кожну сферу - джерело більш докладно.

Широка розповсюдженість метафор, джерелом створення яких виступила антропоморфна сфера, неодноразово привертала увагу мовознавців [20, с. 464]. Антропоморфні та зооморфні метафори належать до комплексу концептуальних метафор ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ, який відіграє центральну роль у західній філософії та включає концепти різних рівнів: вищого (наприклад, СОЦІАЛЬНІ ОРГАНІЗМИ) та нижчого (наприклад, ТВАРИНИ) [13, с. 58]. Аналіз фактичного матеріалу показав, що антропоморфізм освіти відображено в усіх досліджуваних мовах.

Так, в українській та російській мовах освіта, як людина, народжується та помирає, або знаходиться між життям та смертю (*Так родилось наше нынешнее образование. [9], А если чем недовольны, если в своей нищете и бесправии В.Филиппову из Нижнего Хорья кажется, что образование умирает, то В.Филиппову из Москвы кажется, что так говорит может только провокатор. [9], На якому світі сьогодні перебуває система вищої освіти, які кроки варто зробити в найближчому майбутньому, щоб наші вищі навчальні заклади крокували в ногу з часом? [11]), смерть освіти як близької людини оплакують (*Оптимисты сердятся: Оплакали образование. Теперь прольем крокодилову слезу над наукой? [9]).* Значущими для метафоричного осмислення освіти виявляються не лише полярні точки онтогенезу (народження та смерть), але й проміжні стадії існування: дорослішання, перехід з одного стану в інший, розвиток (*Приватні учбові заклади з'явилися у нас ще на початку 90 років і свою 17-ту весну приватна освіта зустріла у турботах і тривогах. [11], Поки бюджет країни ще не ухвалено, не завадило б про це згадати, адже вітчизняній освіті давно вже час перейти зі стану важкого виживання до розвитку. [1102]).* Розвиток освіти розгортається за двома протилежними напрямками: висхідному (прогрес) та низхідному (деградація). Підкреслимо, що навіть висхідний розвиток освіти характеризується повільністю, відставанням, а в окремих випадках поступається місцем зворотному процесу - деградації (*Якщо освіта тут буде відставати від європейських вимог, то кримські дипломи і надалі не визнаватимуться в європейських країнах. [11], Позтому, считают они, перевод на латиницу будет означать, что культура, образование, язык народа несколько отстанут вновь. [9], В результате "оптимизации" такие сферы, как образование и здравоохранение, просто деградируют. [9]).**

Освіта метафорично постає в російській мові як вагітна жінка (*Тем более что дело не в одной культуре — в том же "интересном положении" и образование, и наука, и здравоохранение, и пенсии: ассигнования государства нищенские, что власти с сочувственной готовностью и признают, но уже и оправданиями себя не утруждают. [9]).*

Освіта, як людина, характеризується здатністю до руху (ходити, стояти) (Фінансована державою вища освіта веде до корупції. [11], *Выглядит фантастично, но совершенно очевидно, что общее начальное музыкальное образование идет в эту сторону, и понятно, почему такие системы отработаны прежде всего в Соединенных Штатах Америки с их не менее огромными, чем у нас в стране, расстояниями. [9], Сейчас ставится задача преодолеть те рубежи, на которых наше дистанционное образование встал, о как вкопанное. [9]; Nous voulons être dans une démarche d'éducation populaire et les MJC permettent réellement cette rencontre, elles ont fait un travail important pour mobiliser les jeunes lors de la soirée d'ouverture.[8]), мовлення (відповідати на питання, висловлювати аргументи) (*Более того, иногда он**

наложен на довольно высокое образование, но российское **образование**, как известно, **отвечает на вопрос "почему"?** [9], *En réponse, l'éducation nationale argue alors que cette diminution des effectifs n'est pas ressentie sur le terrain.*[8]), мислення (визначати власні пріоритети, робити припущення) (Тому надзвичайно важливо, щоб держава, суспільство, а потім освіта визначилися, чого вони хочуть, запроваджуючи такі курси. [11], **Образование**, полученное в МАРХИ, далеко не всегда **предполагает**, что он с успехом может заниматься интерьером. [9]), волевиявлення (небажання виконувати певні дії) (How can the purposes of education be adapted to the diversity of demands, whilst there remains **some reluctance in education** to differentiate between its clientele? [7]).

Достатньо високою продуктивністю в українській, французькій та англійській мовах характеризується метафора освіти як людини, якій властива цілеспрямована діяльність: діяти та досягати успіху (*Contre toutes les idées reçues, l'éducation nationale n'est pas loin, parfois, de réussir l'impossible.*[8]), робити (невдалі) спроби вирішити проблеми та завдання (*Можемо і повинні, але не абстраговано, а чітко усвідомлюючи, що школа — це віддзеркалення суспільства, що школа, **освіта не можуть** самотужки відстояти соціальну й культурну наступність, передачу цінностей*, оскільки вона є частиною кризового (особливо зараз) суспільства, де цінності падають, змінюються, атакуються й нівелюються, насильно прищеплюються щодня і щогодини. [11], *Yet it is unfair to expect education and training alone to make up for every failure: **education and training cannot solve the employment problem** on their own or, more generally, the problem of the competitiveness of industries and services.*[7]), окреслювати шляхи для майбутньої кар'єри (*All too often **education and training systems map out career paths** on a once-and-for-all basis. [7]*), готувати людину до життя в суспільстві та закладати основи колективної свідомості (*По-перше, в зв'язку з тим, що людство все більше входить в етап інноваційного типу прогресу, сучасна **освіта й суспільство в цілому, безумовно, повинні готувати інноваційну людину, тобто людину з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури та здатністю до інноваційного типу діяльності.** [11], *By imparting a broad knowledge base to young people enabling them both to pick their way through its complexity and to discuss its purpose, **education lays the foundations of awareness and of European citizenship.***[7]).*

В українській мові освіта постає як суб'єкт майнових відносин, людина, яка володіє ресурсами (***Освіта втрачає вчителів-спеціалістів, випускники шкіль усе менше отримують знань і навичок, що допомагають розуміти навколишній світ, а тому цілий ряд гуманітарних дисциплін, таких як біологія, екологія, географія, життєзабезпечення тощо перетворюються на набір правил, приписів, лозунгів, внутрішня сутність яких незрозуміла.** [11])*

Як і людина, освіта має "частини тіла". Так, в англійській мові проблеми, які виникають в процесі розвитку освіти, виступають у вигляді супротивників, до яких освіта стає обличчям (*A success story in the USA, "accelerated schools" constitute one of the best solutions Americans have found to the crisis faced by their **education system, confronted** with under-achievement by near-on one third of primary and secondary pupils [7].*

Освіта може бачитись як окрема частина (нога) та орган людського тіла (м'язи) (*Да и **образование у ребят хромает.** [9]*), а необхідність докладати розумових зусиль – через образ напружених м'язів (*Поэтому я изо всей силы **напряг** свое высшее **образование**, призвал на помощь смекалку, эрудицию. [9]*). Підкреслимо, що саме звернення до образу ноги є апеляцією до образу «нижчих», «менш гідних» частин тіла (до яких належать ноги), і надає метафорі негативного забарвлення [13, с. 68].

Антропоморфні метафори охоплюють також сферу родинних відносин. Так, освіта в російській лінгвокультурі виступає як мати, що виростила талановитих дітей (*Советское **образование вырастило** целую **плеяду талантливых, профессиональных балетмейстеров, умеющих создавать грандиозные хореографические полотна, массовые общерусские постановки.** [9]).*

У французькій мові зустрічаємо метафоричне представлення освіти як бідного родича (*Très critiques sur " des choix budgétaires où **l'éducation est traitée en parent pauvre** ", les socialistes veulent attirer l'attention des Français sur " la dérive libérale " du gouvernement Raffarin et ses conséquences sociales.*[8]).

В антропоморфних метафорах освіта описується з позицій: 1) процесу онтогенезу людського організму (народження, розвиток/деградація, смерть); 2) процесу репродукції (вагітність); 3) фізіології руху (рух (характер, напрям, швидкість руху) чи тимчасова нерухомість); 4) здатності до мовлення; 5) ментальних ознак; 6) ознак волевиявлення; 7) ознак цілеспрямованої діяльності; 8) здатності володіти ресурсами; 9) анатомії людини, 10) способу існування (родинна організація).

Як відомо, людина не може існувати без їжі, тому нам здається логічним розглянути так звані кулінарні концептуальні метафори одразу після антропоморфних метафор освіти. Так, у російській мові освіта виступає як продукт, що гниє (*Людей очень волнует процессы, **разлагающие образование и здравоохранение, переход на платные услуги в этих сферах.** [9]).* В українській та англійській мовах освіта метафорично осмислюється як продукт, що втамовує спрагу та голод (*Люди **спрагли за освітою.** [11], *There is a need to whet society's **appetite for education and training** throughout life.*[7] *It will awaken a**

new thirst for education in those not wishing or unable to learn in a conventional teaching setting. [7]). У кулінарних метафорах освіта постає як: 1) (готова чи неготова до вживання) страва; 2) продукти харчування, що мають певні характеристики (свіжі/ несвіжі; здатність втамовувати голод/ спрагу).

У досліджуваних мовах джерелом створення метафор виступає природа. Так, у російській мові зоосемія використовується, щоб уподібнити освіту дикій (хижій) тварині, яку необхідно вбити (*Они имеют две цели: убить сложившееся дикое платное образование (вспомним в том числе поборы через репетиторство и другие каналы при поступлении в "бесплатный" вуз) и создать условия для конкуренции, если уж мы говорим о рынке образовательных услуг.* [9]. У флористичних метафорах освіта постає як рослина, що має корені та зростає (*Мы вважаємо, що сьогоднішня освіта має дуже хороші корені — вона виходить з традицій освіти радянських часів.* [11], *Куда растёт высшее образование* [9]) або як частина рослини (гілка), що відсихає (*Если не работает мозг, душа пропитана нигилизмом, тогда экономика, наука, образование отсохнут сами собой.* [9]). В українській, російській та англійській мовах освіта виступає як природний (обмежений) ресурс, який можна почерпнути з певного джерела (*Я вважаю, що освіта — єдиний реальний ресурс глобалізації для України, але ми його стрімко втрачаємо.* [11], *Должно быть хорошо образование, — вставил славянин, — которое можно почерпнуть из Бальзака, Сю, Дюма, из этой болтовни старика, начинающего морализировать от истощения сил.* [9]) або який вичерпався (*Their chains are those of lack of education and access to fertility control, and of prejudice, discrimination and economic dependence.* [7]).

Однією з найбільш продуктивних у досліджуваних мовах виявилась просторова метафора. Так, освіта метафорично постає як простір чи територія, у які потрапляє людина (*Вивчаючи ж предмети, можна входити тільки в «знанняву» освіту.* [11], *Не часто сейчас услышишь / чтобы молодой человек учился в пединституте / а это важно / чтобы люди шли в образование.* [9]), як місце в просторі, якого важко дістатись (*L'accès a l'éducation : une approche internationale, par François Orivel, économiste, Université de Bourgogne.* [8], *As stressed by the EU's Committee of the Regions in its opinion (September 1995) on "Education and training in the face of technical and social challenge: first thoughts" the question is how, "to promote equal access to education for men and women alike, and to ensure that disadvantaged groups (rural communities, the elderly, ethnic minorities and immigrants) do not become second-class citizens as regards access to the new technologies and opportunities for learning."* [7]), як поле (*This White Paper is part of a process designed simultaneously to provide an analysis and to put forward guidelines for action in the fields of education and training.* [7]), як поділена на зони територія (*En ce qui concerne l'école proprement dite, M. Strauss-Kahn invite a consacrer plus de moyens aux zones d'éducation prioritaires (ZEP), dont les crédits par élève ne sont supérieurs a ceux des établissements hors ZEP que de moins de 7 %, en s'appuyant sur les travaux de l'économiste Thomas Piketty (Le Monde daté 5-6 septembre).* [8]), як навколишнє середовище, у якому живе та діє людина (*They need to function within an environment of balanced education, supported by an entire community.* [8]), як окремий світ (*There is, moreover, an increasing degree of convergence between business and the world of education when it comes to the usefulness of reconciling general education and specialized training.* [7]).

Сфера природи стала джерелом для метафор, що представляють освіту як: 1) представника фауни, який оцінюється по відношенню до людини (дика чи свійська тварина; безпечна/небезпечна (необхідно вбити)); 2) представника флори (ціла рослина чи її частина); 3) природний ресурс, що є вичерпним та має джерело (з якого його можна почерпнути); 4) простір (окремий світ, навколишнє середовище); 5) місце в просторі (регіон, поле).

В українській та російській мовах в мілітарних метафорах освіта постає, з одного боку, як заручник/полонений, якого треба рятувати (*Освіта виявилася заручницею недалекою політики держави.* [11], *Люди и важнейшие человеческие ценности — культура, наука, образование — оказались заложниками неудержимого роста технократии.* [9]), а з іншого боку, виступає загарбником, завойовником, що підкорює собі країни (*Может быть, на этот вопрос можно отвечать только представив себе, что бы случилось (и что может случиться) с Европой, если бы только одна наука, одно образование разума завладело ею.* [9]). Англійська та французька мови частіше за все звертаються до мілітарної метафори, говорячи про цілі та завдання освіти: освіта є солдат, який має виконати певну місію, вразити певну ціль (*It stated that, "the essential mission of education is to help everyone to develop their own potential and become a complete human being, as opposed to a tool at the service of the economy; the acquisition of knowledge and skills should go hand in hand with building up character, broadening outlook and accepting one's responsibility in society."* [7], *C'est précisément cette faculté de choisir, préférer, repousser, que l'éducation civique doit viser a développer chez les futurs citoyens.* [8]), або сама місія (*Nous avons une vraie mission d'éducation artistique*"confirme-t-il.[8]). Руйнівні наслідки недостатнього фінансування освіти виражаються в образі бійні, масових страт (*Il a fait le même budget, priorité a l'armée, a la police, massacre de l'éducation et de la recherche.* [8]). Освіта описується з позицій: 1) учасників військових дій (солдат, полонений, загарбник); 2) військових завдань (військова місія); 3) військових акцій (масові страти).

Освіта виступає як період людської історії, що має свої закономірності, в українській та французькій мовах (**Час, який ми називаємо епохою освіти, ставив перед собою абсолютно інше завдання.** [11], **Pour la première fois dans l'éducation nationale, une stratégie inégalitaire était mise en oeuvre dans un but d'équité - une politique résumée par l'expression de "discrimination positive".**[8]).

Метафори спортивних змагань спостерігаються в англійській мові, де освіта постає як довга бігова дистанція, на якій важливо якомога раніше стартувати (**An early start in education i.e. at the pre-school age is also becoming more common.** [7]). В українській мові освіта концептуалізується в термінах (азартних) ігор, де треба робити ставки (*Це означає, що ставка на ефективну освіту — безпрограшна.* [11]).

В українській, російській та англійській мовах освіта метафорично осмислюється як актор, який грає роль (**Освіта відіграла велику роль у згладжуванні протиріч у Європі.** [11], **Образование играет роль для "среднего класса"?** [9], **Education systems have already played an essential role in the emancipation and the social and professional advancement of women.** [7]), як меценат, що сприяє становленню та спонсує процеси у суспільстві (**Education can and must contribute further to the crucial equality between men and women.** [7]), як фон картини (**Everyone must be able to seize their opportunities for improvement in society and for personal fulfillment, irrespective of their social origin and educational background.** [7]). Таким чином, у метафорах сфери мистецтва освіта розглядається з позицій: 1) людини мистецтва; 2) мецената, який сприяє розвитку мистецтва; 3) витвору мистецтва або його частині (фон картини).

Конфесійні метафори виявились продуктивними лише в російській мові, де освіта виступає, з одного боку, як джерело гріха (розбещує молодь) (**Правда, платное образование несколько развращает — как известно, с коммерческих отделений практически не отчисляют.** [9], а з іншого, як тяжке випробування (**Поскольку наши читатели — люди на этой стезе много потерпевшие, много чем себя нагрузившие, на собственной шкуре ощутившие, что такое образование, то я думаю, рассуждения на эту тему будут им близки и понятны.** [9]), та навіть спаситель всього світу (**Борис Семенович Гершунский всегда был устремлен в будущее, верил в него, верил в то, что образование, просвещение спасут мир.** [9]).

Соціальний статус виступає сферою - джерелом творення метафор, коли йдеться про взаємовідношення владних структур та освіти. Так, у російській мові становище в освіті оцінюється як становище жебрака/соціально знедоленої людини, яка стоїть навколішках (**Для всех, кто заинтересован в том, чтобы наше образование поднялось с колен и заняло достойное место, необходимость отсрочки — вещь очевидная.** [9], **Давайте вот / что мы вас спросим / мы всегда гордились тем / что образование у нас было / во-первых / бесплатное / во-вторых / нищие.** [9]). У французькій мові актуальними є соціальні ролі роботодавця – працівник, освіта дає роботу громадянам (**Reste l'éducation, qui emploie la moitié des 2,3 millions d'agents de l'Etat.**[8]) та, у свою чергу, виконує роботу, покладену на неї державою (**La "génération des soixante-huitards, et son slogan: "Il est interdit d'interdire", qui a empêché le travail d'éducation»?**[8]).

У російському суспільстві освіта розглядається як соціально значуща ознака, яка визначає статус людини (**Прежде образование, профессия, должность определяли статус, но, как оказалось, это вовсе не самое главное.** [9]). У російській мові освіта також виступає ознакою, що дозволяє віднести людину до певного етносу (**Могу лишь повторить: еврей — это совокупность разнородных признаков (как то: язык + религия + культура + образование + воспитание + происхождение + место жительства + гражданство).** [9]).

У французькій мові метафора міжособистісних стосунків членів суспільства характеризує взаємодію освіти та різних державних установ. Підкреслимо, що ці відносини є виключно партнерськими (**Selon l'entourage de Luc Ferry, cette réunion vise a "réfléchir aux initiatives possibles" pour renforcer la collaboration entre la police et l'éducation nationale.**[8], **Il suggère aussi au ministere de l'intérieur de développer le programme "cadets de la République" lancé récemment en partenariat avec l'éducation nationale, pour les jeunes a partir de 17 ans qui souhaitent se présenter au concours de gardiens de la paix.**[8]).

Освіта розглядається як одна з проблем суспільства в російській мові (**Да / а хорошее образование / это вообще проблема / в принципе.** [9]), та як основний пункт соціальної програми партій у французькій мові (**Sujet brûlant s'il en est qui verra notamment l'intervention de Laurent Fabius ; l'ancien Premier ministre, qui s'était livré lors du congrus de Dijon a un vibrant plaidoyer en faveur de la laïcité, s'emploiera a démontrer que l'éducation demeure une préoccupation fondamentale dans l'élaboration du projet socialiste** [8]).

Освіта може виступати як суб'єктом, так і об'єктом правових відносин. З одного боку, в англійській мові вона розглядається як фундаментальне право всіх членів суспільства (**Education is a right to which all young people are entitled.**[7]). З іншого боку, в українській мові освіта сама володіє правом здійснювати певну діяльність (**Проблема долучення чи недолучення школярів та студентів до релігійно-церковних цінностей, незважаючи на законодавчу однозначність, для багатьох є спірною, і аргументом тут виступає те, що, як говорив один із представників МОН, «людина є невіддільною від духовності, релігії, має свободу совісті, свободу віросповідання, отже, освіта має право впровадження релігійних цінностей у навчально-виховний процес державної школи».** [11]).

В англійській мові управління освітою реалізується через образ управління державою (*Southern's board of supervisors, with 13 black members and four white members, is one of four boards governing higher education in the state.*[8]).

Джерелом створення метафор у французькій мові виступає суд. Освіта описується з позицій судового засідання та учасників судового процесу: позивача (*Enfin, la politique du "dos rond" sert précisément a masquer les ardoises : L'éducation nationale, l'assurance-maladie appellent une action urgente et de vrais arbitrages.*[8]) та обвинуваченого (*Les parents accusent la justice et l'éducation nationale d'avoir voulu l'étouffer.* [8]).

Досить поширеною в досліджуваних мовах є метафори освіти, сферою - джерелом яких є механізми та засоби пересування. Так, в українській, російській та французькій мовах реформи в сфері освіти виступають відповідно як керування невеликим човном (ним керують керманічі) (*Донецькі керманічі освіти заявляли, що набір в перші класи не здійснювався через незначну кількість заяв.* [11]), зміна колії руху потягу (*Когда еще в 60-е образование было бы постепенно переведено с рельсов коммунизма на рельсы просвещенного патриотизма и ответственной лояльности государству.* [9]) та скидання баласту повітряної кулі (*Les prochains jours seront déterminants: pour le gouvernement, qui semble prêt a lâcher du lest sur l'éducation nationale mais se montre inflexible sur les retraites ; pour le front syndical, qui va devoir prouver sa capacité.* [8]). За даними російської та англійської мов можливості, надані людині освітою, виступають у ролі «соціального ліфта», як засобу дістатись вищих щаблів суспільної ієрархії (*Интересно, однако, что само образование (несомненно, выделяющее их на общем фоне) не особенно поднимает их в глазах соотечественников.* [9], *Education and training will increasingly become the main vehicles for self-awareness, belonging, advancement and self-fulfillment.* [7]). Значущими для створення метафор освіти виявились такі властивості засобів пересування: 1) шлях руху (колія); 2) напрям руху (нагору), 3) наявність людини, що управляє транспортним засобом.

У механістичних метафорах освіта постає як перешкода, що стає на заваді трансляції інформації (*Образование только помеха.* [9]) та як гальмо, що унеможливує роботу взагалі (*"Pendant vingt ans, l'éducation nationale m'a empêché de faire mon métier", - écrit-il.* [8]).

У досліджуваних мовах досить поширеними є метафори, сформовані на основі образів товарів та матеріалів. За матеріалом української, російської та англійської мов, як і товари, освіта має ціну (*Освіта дешевою не буває, тому що освіта дає можливість підійти до культурних надбань людства.* [11], *И сколько же стоит образование, считающееся одним из самых престижных в столице?* [9], *Образование дорожает, и это все больше беспокоит студентов и их родителей.* [9]), *Except for the Netherlands, where the proportion of private establishments is fairly high (3.3% of GNP), almost all spending on education goes to establishments in the public sector.* [7]), є якісною/неякісною, що підтверджено знаком якості (*А во-вторых, потому, что образование в этой консервативной стране отмечено знаком качества высшей пробы.* [9]), *All this presupposes the availability of top-quality education drawing on modern materials, equipment and methods customized to meet the needs of the diverse groups involved.* [7]). Неспроможність освіти задовольнити потреби певних верств населення осмислюється в російській мові через образ зайвої розкоші (*В высших и средних учебных заведениях через меру умножился прилив молодых людей, рожденных в низших слоях общества, для которых образование бесполезно, составляя лишнюю роскошь и выводя их из круга первобытного состояния без выгоды для них самих и для государства.* [9]). На освіту - товар є попит (*Якщо керівники приватних вузів ставлять перед собою мету лише заробляти гроші та спекулювати на зростаючому попиті на освіту, то це безвідповідально і на це треба адекватно реагувати.* [11], *В последние годы кривая спроса на высшее образование то поднималась, то опускалась.* [9]), *The dawning of the information society, which initially caused misgivings within the teaching profession, has now revealed new demand for education and training and has started to renew teaching approaches, while facilitating the development of contacts and links between teachers and institutions on a European scale.* [7]), у французькій та українській мовах низький рівень освіченості суспільства реалізується через метафору дефіцитного товару (*"De la croissance des disparités économiques et sociales et de la pauvreté au développement préoccupant des armements, de la diffusion d'une culture qui mortifie et méprise la vie au déficit d'éducation: tels sont les thumes a l'actuel ordre du jour qui exigent que le dialogue souhaité entre les cultures vise a la solution de ces problumes".. *[8], чи неможливість дістати освіту?*[10]). У російській мові надання освіти постає як реалізація замовлення та як ввезення/експорт товару (*В "Основных направлениях" говорится, что служба психологического консультирования является частью целостной системы образования и воспитания в Баварии и вместе с образовательными учреждениями несет ответственность за выполнение государственного заказа на воспитание и образование подрастающего поколения.* [9], *Недаром известный офтальмолог Е. Адамюк назвал близорукость "пошлиной за образование".* [9]). Метафорична модель освіти – товару зазнає наступних трансформацій: а) дорогий товар, на який є попит; б) дефіцитний товар; в) експортний товар; г) товар який має власника, що може розпоряджатись ним; д) товар, що має знак якості; е) товар включений у систему ринкових відносин; є) товар, який становить стартовий капітал/актив для подальшої діяльності; ж) товар, що приносить користь; з) товар, який використовують певним чином.*

У російській та англійській мовах освіта також описується як матеріал: а) еластичний, твердий, гнучкий матеріал (*Среднее образование растянуто на 13 лет, а на высшее оставляется всего три года.* [9], *Противники (в том числе отклонивший инициативу правительства румынский Сенат) считают, что дробить государственное образование по этническому принципу недопустимо.* [9], *The central question now is how to move towards greater flexibility in education and training systems, taking take account of the diversity of people's demands.* [7]), як матеріал, який обробляють (ділять, фрагментують, доводять до певного стану) (*There is too much inflexibility, too much compartmentalization of education and training systems and not enough bridges, or enough possibilities to let in new patterns of lifelong learning.* [7], *Мама доводила образование до красных дипломов, папа загорался и остывал легко и быстро.* [9]). Властивості освіти - матеріалу не є стабільними, вони можуть змінюватись (*Вот во что превратилось сегодня высшее образование.* [9]). Освіта - матеріал: а) має певні якісні характеристики (твердість, гнучкість, властивість бути легше води); б) піддається певним способам обробки; в) має здатність змінювати свої характеристики.

Серед метафор освіти сферою - джерелом яких виступив світ речей, створених людиною (артефактів) найбільш широко розповсюдженою є метафора ключа (*Освіта — ключ до будь-якої модернізації.* [11], *В современных условиях ключом к успеху и в личной карьере и в конкуренции становится интеллектуальный капитал и образование.* [9], *Education and training whether acquired in the formal education system, on the job or in a more informal way, is the key for everyone to controlling their future and their personal development.* [7]) та контейнера, у який проникають, у якому переміщуються, який відкривають, у який поміщають речі, з якого випадають (*Внешне благородный институт спонсорства проникает во все сферы общественной жизни, например в образование, и оказывается на поверхность инструментом прямого давления.* [9], *Education nationale : la défense du service public Engagé depuis plusieurs semaines dans certains secteurs, le mouvement dans l'éducation nationale se pose désormais comme fer de lance de la contestation sociale.* [8], *Firstly, education must be opened up to the world of work.* [7], *Увеличиваются вложения в образование / повышаются ставки учителям.* [9], *Not only has it turned out a large number of leading figures, but the proportion of drop-outs from this type of education is much lower than the national average (3% as against 10%) despite the fact that a good many of such adolescents had dropped out several times before.* [7]). В українській, англійській та французькій мовах освіта постає також як предмет, який можна передати, отримати, продемонструвати (*Щоб народ свідомо сприймав серйозні речі, йому потрібно дати освіту.* [11], *Initially launched in Germany in 1932 to save the children of Jewish families suffering from discriminatory measures, mainly in the employment field, this undertaking aimed at transferring groups of such young people to Palestine and providing them with education and training as part of "communities of independent young people" in certain kibbutzim.* [7], *Reintegrate young people without paper qualifications and living in deprived areas in major conurbations through schemes offering a second chance of obtaining an education, by refashioning schools already located in such areas or setting up new centers of learning.* [7], *Ainsi demain samedi 23 avril de 10 h a 12 h place du Commandant Arnaud, des professionnels feront des démonstrations d'éducation canine.* [8]).

Однією з традиційних метафор продуктивних у досліджуваних мовах є метафора освіти - будівлі. Релевантними для створення метафори є ознаки внутрішнього простору споруди [20, с. 465], що має фундамент, поверхи (*The diversity of the education systems of the EU notwithstanding, there is a European approach to education based on common historic roots, from which stems the success of cooperation between higher education establishments, for example, in the ERASMUS programme which has provided mobility for 500,000 young students.* [7], *At higher education levels, trends towards longer studies and wider access for a greater number, are clear signs of an overall increase in the quality of human capital.* [7]). Будівлі розрізняються за висотою (вище/ нижче) (*A good balance has to be struck in basic education between acquiring knowledge and methodological skills which enable a person to learn alone.* [7], *There is indeed a trend in all the Member States to lengthen the period of study and strong social pressure to broaden access to higher education and thus raise the level achieved by the greatest number.* [7], зводяться, реставруються, перебудовуються (*В якому ще ракурсі треба, на ваш погляд, перебудувати освіту?* [11], *Именно поэтому образование всегда строится с явным перевесом в сторону научного знания.* [9], *И архиепископ Геннадий, восстанавливая образование, совершенно упавшее во время монгольского ига, конечно, не первый ввел Псалтирь в состав училищного образования, а последовал в этом древним преданиям о научении книжном, которые, как и всякие предания, строго сохранялись в памяти и от которых отступать без особенной нужды не любил.* [9]) або, навпаки, занепадають (*А далі за ланцюжком — школа буде отримувати слабших учителів, а вони випустять ще гірших абітурієнтів для ВНЗ і так далі, доки освіта не розвалиться остаточно.* [11], *А образование в развал / полное в разлет идет.* [9]). Освіта може також виступати в образі окремих частин споруди, фундаменту (*Российская гимназия сформировалась в лоне православной образовательной традиции, где духовно-нравственное образование полагалось в основу всей системы обучения.* [9]).

У російській та англійських мовах освіта виступає як система законів і настанов, що регулюють суспільне життя, гарантують, впорядковують діяльність (*Во всяком случае, верно обратное: образование*

совершенно **не гарантирует** ничего из названного. [9]), *U.S. education has tended to standardize the means and pay scant heed to ends.* [8]). Метафора зазнає трансформацій, і освіта виступає як: а) закони, що дозволяють; б) закони, що забороняють; в) закони, що гарантують; г) закони, що відмінюються/ не відмінюються; д) закони, що вимагають; е) закони, що зобов'язують; ж) закони, які отримують/ не отримують підтримку політичних партій.

У російській мові для метафоричного осмислення освіти звертаються до сфери технологічних операцій. Так, освіта виступає як інструмент чи процес трансляції та обробки «інтелектуального» матеріалу (*Мій особистий досвід засвідчив, що **освіта** — це не тільки **трансляція знань**. [11], **Но образование есть лишь шлифовка и отделка природного ума и таланта, а ум и талант суть лишь оружие, очень важное само по себе, но могущее быть направленным на самые противоположные цели, указанные не только возвышенными, но и самыми низменными побуждениями.** [9], **Образование оттачивает наблюдательность и рефлексию.** [9]).*

В українській та російській мовах освіта виступає як ліки, що можуть покращити стан людини (навіть стати панацеєю) і виявитись шкідливими (*Навпаки, пропонується сучасна ефективна **освіта може стати панацеєю**. [11], **Для них богословское образование очень полезно, хотя они составляют меньшинство.** [9] **Образование было изначально противопоказано палачам.** [9]).*

У російській мові освіта метафорично осмислюється в термінах дороги/шляху, а саме перепони на шляху, яка заважає рухатись далі (*Матвиенко начинание поддержала — **о некачественное образование** обычно **спотыкаются** бедные.* [9]).

Модель структури концепту ОСВІТА в кожній з досліджуваних мов у систематизованому вигляді може бути представлена як схема (див. Схема 1, Схема 2, Схема 3, Схема 4).

З наведених схем видно, що представники україномовної, російськомовної, англійськомовної та франкомовних лінгвокультур концептуалізують освіту в термінах сфер живих істот, природних об'єктів, фізичних об'єктів та абстрактних понять.

Як жива істота освіта метафорично постає як людина чи тварина. До сфери природних об'єктів належать флористичні, просторові метафори та метафори природного ресурсу. Освіта може розумітись в термінах фізичних об'єктів: як товар, матеріал, будівля, їжа, артефакт, транспортний засіб, поле для ставок у грі, предмет, інструмент, пиття, ліки, фон на картині, перепона на шляху. Абстрактні поняття, залучені до метафоризації концепту ОСВІТА, включають процес трансляції, період в історії, право, перешкоду, закони та настанови, тяжке випробування/ спокуту, суспільно значущі ознаки, проблеми суспільства, процес обробки матеріалу, власність, стартовий капітал, державу, бігову дистанцію. В усіх досліджуваних лінгвокультурах ОСВІТА виступає як людина, простір, товар, артефакт та засіб пересування.

Основними сферами - джерелами творення метафор освіти в російській та українській мовах виступають антропоморфна сфера, сфера засобів та результатів людської діяльності (матеріали та товари, будівля, артефакти, закони та настанови).

В англійській мові освіта концептуалізується в термінах антропоморфної та природної сфер (простір). У французькій мові сферами-джерелами творення метафор освіти виступають антропоморфна сфера (а саме, здатність до цілеспрямованої діяльності), природна сфера (простір), мілітарна сфера та артефакти. Антропоморфна сфера є традиційним джерелом створення метафор, на що неодноразово вказували дослідники (Е.А. Пименов; В. Беляков; Ю. Зінкен).

В аналізованих мовах освіта виступає як об'єкт ринкових відносин, чим і зумовлена продуктивність метафори освіти - товару та освіти - матеріалу, який обробляють, трансформують. Освіта є сферою, цариною, що розвивається за власними законами, людина входить до цього освітнього простору та здійснює в його межах певну діяльність. Атрибутами освіти як інституту суспільства є артефакти, через призму яких освіта може сприйматись та метафоризуватись. Метафора освіти-будівлі також належить до універсальних метафоричних моделей, в яких соціальні інститути розглядаються як споруди, що мають поверхи, внутрішній простір, та ін.

Проведений статистичний аналіз показав, що в досліджуваних мовах продуктивність сфер – джерел творення метафор не є однаковою (див. Таблиця 1).

Так, в українській, російській та англійській мовах більшість метафор створена на основі звернень до сфери засобів та результатів людської діяльності. У французькій мові провідну роль відіграють метафоричні моделі людини та природи. Серед референційних субкатегорій в українській мові переважають антропоморфізм (27,8%); артефакти (25,2%); матеріали та товари (12, 6%).

У російській мові домінують матеріали та товари (26,2%); антропоморфізм (19,3%); будівля (13,8%). В англійській мові переважають природа, а саме простір (22,8%); будівля (21, 8%); антропоморфізм (14,8%); матеріали та товари (13,9%); артефакти (12,9%). У французькій мові найбільш продуктивними

референційними субкатегоріями для творення концептуальних метафор освіти виступили природа, а саме простір (36,5%); антропоморфізм (23,1%).

Висока продуктивність метафоричних моделей, наведених вище типів, пояснюється тим, що, зокрема ПРОСТІР, АНТРОПОМОРФНА СФЕРА (ПЕРСОНІФІКАЦІЯ) та ПРЕДМЕТ (АРТЕФАКТ), є базовими моделями (ground models). Вони створюють базис для метафоричної інтерпретації, бо експліцитно чи імпліцитно є присутніми в інших, фігуративних, моделях (figure models) [23, с. 124]. Наприклад, розгляд моделі ОСВІТА Є БУДІВЛЯ, ЯКУ ЗВОДЯТЬ, передбачає наявність будівельного майданчика (ПРОСТІР), будівельників (ПЕРСОНІФІКАЦІЯ) та будівельних матеріалів (ОБ'ЄКТ). В свою чергу, модель ОСВІТА Є ЛЮДИНА (ПЕРСОНІФІКАЦІЯ) не може бути поділена на складові.

Проведене дослідження показало, що в усіх досліджуваних мовах сферами – джерелами творення метафор освіти виступають людина, світ природи, світ результатів людської діяльності. Але в кожній мові метафоричні моделі зазнають модифікації.

Так, в українській мові можна виділити такі метафоричні моделі: 1) антропоморфна: а) вітальні ознаки (життя, смерть, дорослішання, розвиток), б) ознаки мовлення, в) ознаки волевиявлення, г) ознаки цілеспрямованої діяльності, д) майнові ознаки (володіння ресурсом), е) правові ознаки (здатність виступати суб'єктом правових відносин); ж) кулінарна, з) ознаки занять (актор); 2) природна: а) метафора природного ресурсу, б) просторова, в) флористична; 3) мілітарна (учасник військових дій: полонений); 4) метафора історичного періоду; 5) спортивна; 6) правова; 7) транспортна; 8) метафора товару; 9) предметна (артефакти); 10) домашня (дім, будівля); 11) виробнича (технологічні операції); 12) метафора ліків.

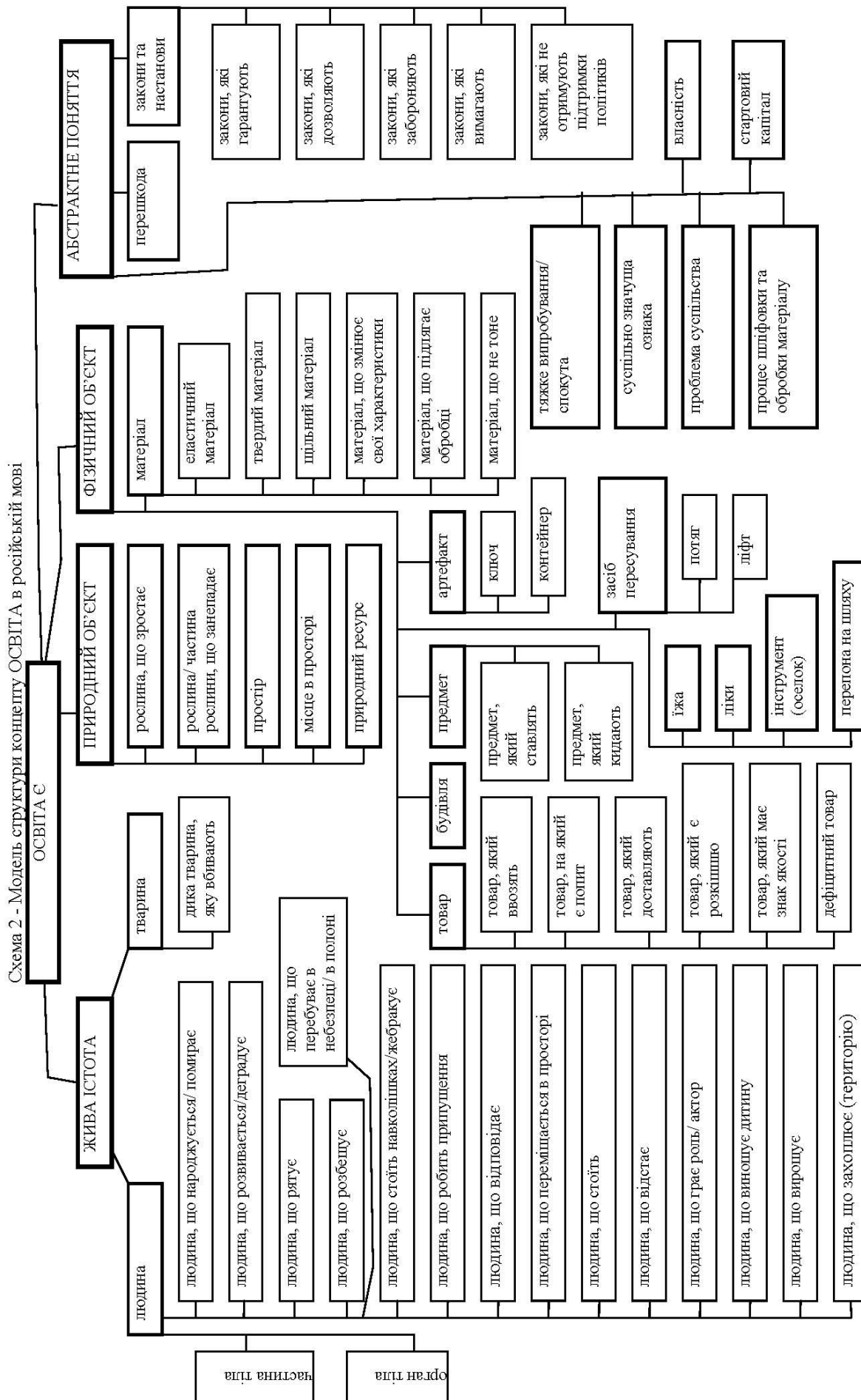

Схема 3 - Модель структури концепту ОСВІТА в англійській мові

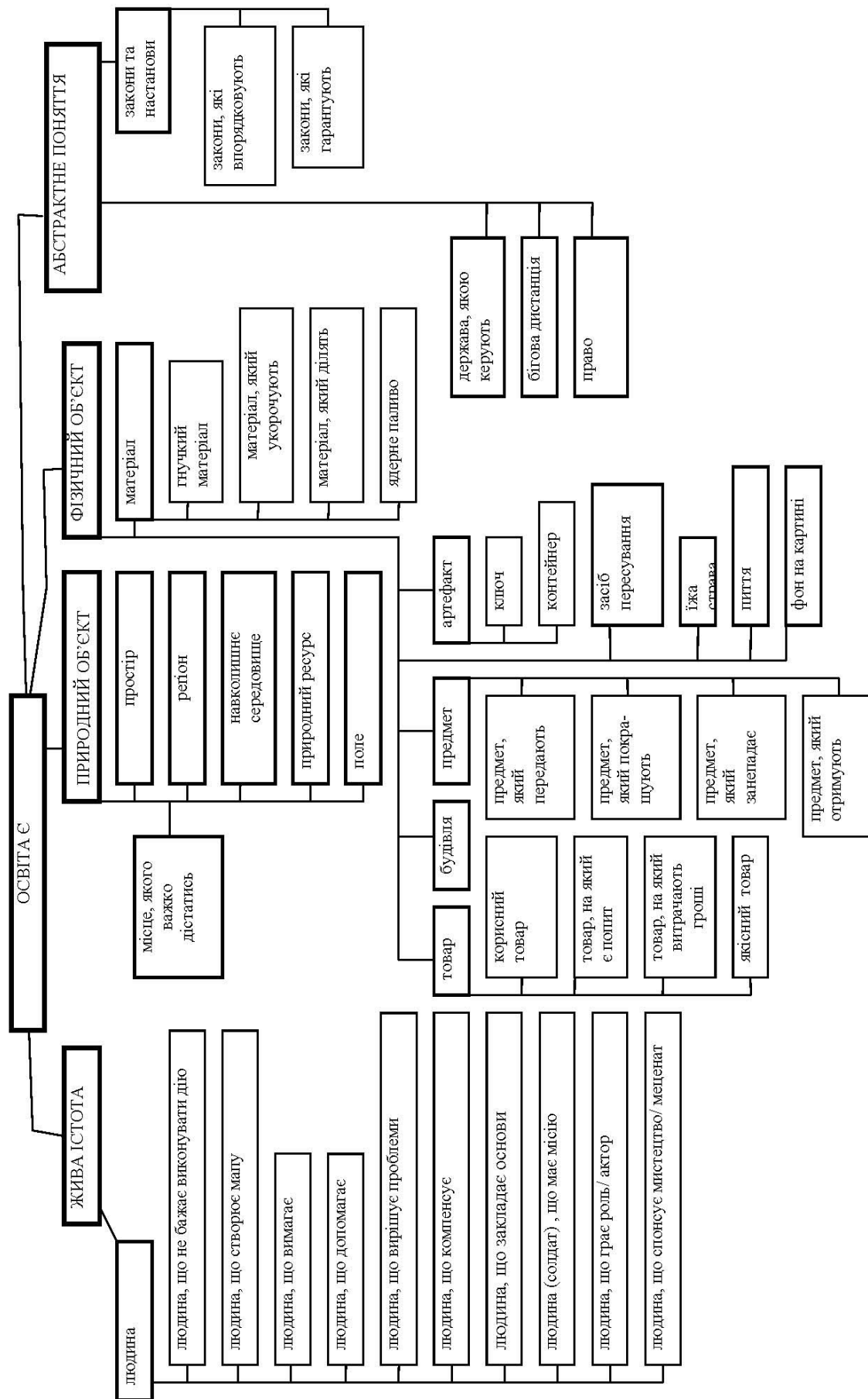
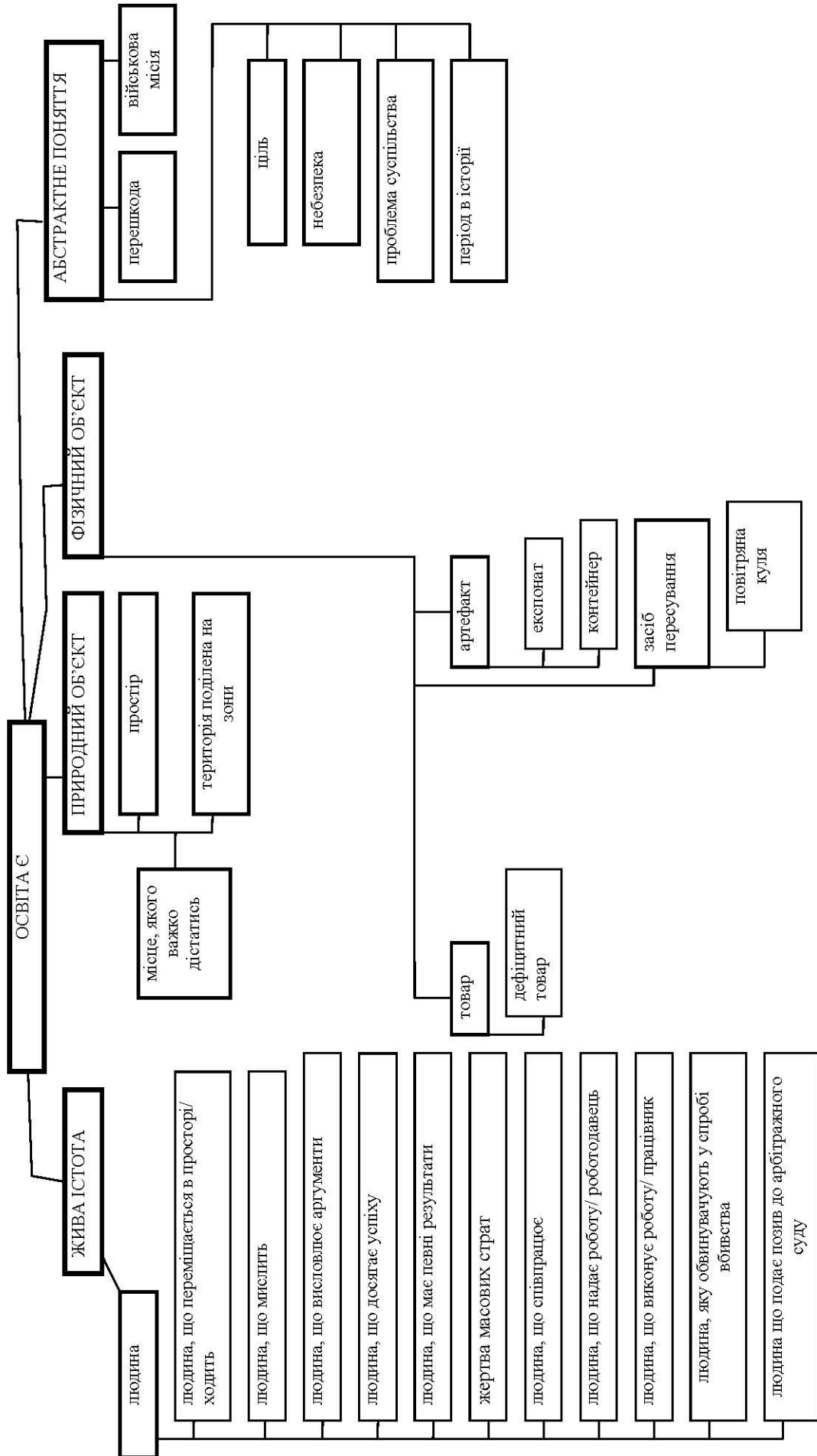

Схема 4 - Модель структури концепту ОСВІТА у французькій мові

Таблиця 1 Метафоризація концепту ОСВІТА

Сфера-джерело та референційні субкатегорії	Кількість одиниць				%			
	укр.	рос.	анг.	франц.	укр.	рос.	анг.	франц.
ЛЮДИНА ТА ПРИРОДА	58	34	40	31	38,4	23,4	39,6	59,6
АНТРОПОМОРФІЗМ	42	28	15	12	27,8	19,3	14,8	23,1
фізіологія	13	21	1	2	8,6	14,5	1	3,8
мовлення	2	2		1	1,3	1,4		1,9
ментальні ознаки		1		2		0,7		3,8
волевиявлення	8		1		5,3		1	
цілеспрямована діяльність	17		11	6	11,2		9,9	11,5
їжа	1	3	3		0,7	2,1	2,9	
родина та спорідненість		1		1		0,7		1,9
майнові відносини	1				0,7			
ПРИРОДА	16	6	25	19	10,6	4,1	24,7	36,5
фауна		1				0,7		
природні ресурси	1	1	2		0,7	0,7	2	
флора	1	2			0,7	1,4		
простір	14	2	23	19	9,3	1,4	22,8	36,5
ЛЮДИНА ТА СУСПІЛЬСТВО	12	18	7	14		12,4	6,9	26,9
армія та війна	1	2	1	4	0,7	1,4	1	7,7
історія	4			2	2,6			3,8
ігри та спорт	1		1		0,7		1	
мистецтво	2	4	3		1,3	2,8	2,9	
релігія та вірування		3				2,1		
соціальний статус		3		2		2,1		3,8
соціально значущі ознаки		4				2,8		
міжособистісні відносини				3				5,8
проблеми суспільства		2		1		1,4		1,9
права та обов'язки	4		1		2,6		1	
державна			1				1	
суд				2				3,8
ЗАСОБИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	81	93	54	7	53,6	64,2	53,5	13,5
механізми та засоби пересування	3	4	1	2	2,0	2,8	1	3,8
матеріали та товари	19	38	14	1	12,6	26,2	13,9	1,9
артефакти	38	12	13	4	25,2	8,3	12,9	7,7
будівля	17	20	22		11,2	13,8	21,8	
закони і настанови		12	4			8,3	4	
промисловість/ технологічні операції	3	4			2,0	2,8		
ліки	1	2			0,7	1,4		
дорога		1				0,7		
УСЬОГО	151	145	101	52	100%	100%	100%	100%

У російській мові спостерігаємо такі метафоричні моделі освіти: 1) антропоморфна: а) вітальні ознаки (народження, розвиток/деградація, смерть), б) фізіологія (здатність до репродукції, фізіологія руху), в) соматичні ознаки (органи та частини тіла), г) ознаки мовлення, д) кулінарна, е) ознаки способу існування (родинні відносини), ж) ознаки занять (жебрак, актор); 2) природна: а) зооморфізм, б) метафора природного ресурсу, в) флористична, г) просторова; 3) мілітарна (учасник військових дій: загарбник, полонений); 4) релігійна (джерело гріха, спокута); 5) класифікаційна (соціально значущі ознаки); 6) метафора проблем суспільства; 7) механістична; 8) транспортна; 9) метафора матеріалу; 10) метафора товару; 11) предметна

(артефакти); 12) домашня (дім, будівля); 13) метафора закону; 14) виробнича (технологічні операції); 15) метафора ліків; 16) метафора шляху.

В англійській мові реалізуються такі метафоричні моделі: 1) антропоморфна: а) фізіологія (фізіологія руху), б) ознаки волевиявлення, в) ознаки цілеспрямованої діяльності, г) кулінарна, д) ознаки занять (актор, меценат); 2) природна: а) метафора природного ресурсу, б) просторова; 3) мілітарна (військова місія, ціль); 4) спортивна; 5) метафора мистецтва (частина картини); 6) правова; 7) метафора держави; 8) транспортна; 9) метафора матеріалу; 10) метафора товару; 11) предметна (артефакти); 12) домашня (дом, будівля); 13) метафора закону.

У французькій мові ми виокремили такі метафоричні моделі: 1) антропоморфна: а) фізіологія (фізіологія руху), б) ознаки мовлення, в) ментальні ознаки, г) ознаки цілеспрямованої діяльності (діяти та досягати успіху, обвинувачувати), д) ознаки способу існування (родинні відносини), е) ознаки занять (роботодавець, працівник), ж) ознаки міжособистісних відносин; 2) природна: а) просторова; 3) мілітарна (військова місія, ціль, масові страти); 4) метафора історичного періоду; 5) метафора проблем суспільства.

Проведений аналіз дає підстави для висновку про подібність процесів метафоризації концепту ОСВІТА в досліджуваних мовах.

У перспективі подальшого дослідження - аналіз трансформацій метафоричних моделей концепту ОСВІТА в діячості із залученням даних одномовних та двомовних (перекладних та неперекладних) корпусів, зіставний аналіз репрезентації концепту ОСВІТА в пареміях, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гофрон А. Філософські засади сучасних європейських освітніх концепцій: Автореф. дис... доктора філософ. наук / АПН України. Ін-т вищ. освіти. — К., 2005. — 32 с.
2. Бушман І. О. Система освіти як засіб модернізації української культури: Автореф. дис... кандидата філософ. наук / АПН України. Ін-т вищ. освіти. — К., 2005. — 18 с.
3. Корсак К. В. Соціально-філософський аналіз тенденцій розвитку тріади „людина – суспільство – освіта” на початку ХХІ століття: Автореф. дис... доктора філософ. наук / АПН України; Ін-т вищ. освіти. — К., 2006. — 36 с.
4. Романенко М. І. Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти: Автореф. дис... доктора філософ. наук / Дніпропетр. нац. ун-т. — Дніпропетровськ, 2003. — 32 с.
5. Бессонова Л.Е., Зелінська А.Ю. Структурно-семантичне содержание асоціативного поля концепта «образование» (из опыта проведения экспериментальных методик) // Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского. Серия: Филологические науки. - 2004. - Т. 17(56, №1. - С.142-150.
6. Трегубова Ю. О. Сфера образования в американской и британской лингвокультурах: фреймовый подход: Автореф. дис... кандидата филол. наук / Волгоград 2007. – Режим доступу до автореферату: <http://www.vspu.ru:8888/1/dissertacionnye-sovety/d-212-027.01/avtoreferaty/kandidatskie/10-02.19/Avtoreferat%20Tregubovoy%20YU.O.doc>.
7. Oslo Multilingual Corpus. - Режим доступу до корпусу: <http://khnt.hit.uib.no/webtce.htm>.
8. Leipzig corpus. - Режим доступу до корпусу: <http://corpora.uni-leipzig.de>.
9. Национальный корпус русского языка. - Режим доступу до корпусу: www.ruscorpora.ru.
10. Частотний словник українського публіцистичного стилю. - Режим доступу: http://www.mova.info/lcard2.aspx?vocid=pb4_all&lexform=form&wrd.
11. «День». - Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>.
12. «Українська правда». - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>.
13. Musolff A. Metaphor and conceptual evolution. - Режим доступу : www.metaphorik.de/07/musolff.pdf.
14. Папаурелите-Кловене С. Концептуальная метафора ТОСКА-ВМЕСТИЛИЩЕ в языковых картинах мира литовского и русского языков // Проблемы зіставної семантики: Зб. наук. статей. – К.: КНЛУ, 2005. - Вип. 7. – С. 53-56.
15. Altenberg B., Granger S. Lexis in Contrast. Amsterdam, 2002.
16. Bendarek M.A. Construing the world: conceptual metaphors and event-construal in news stories. - Режим доступу : <http://www.metaphorik.de/05/bendarek.pdf>.
17. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 387-415.
18. Будаев Э. В. Становление когнитивной теории метафоры // Лингвокультурология. - 2007. - Вып. 1. - С. 16-32 // – Режим доступу до журналу: <http://www.philology.ru/linguistics1/budaev-07.htm>.

19. Коннова М. Н. Концептуальные метафоры времени в современном английском языке: Автореф. дис... кандидата филол. наук / Москва 2007. - - - Режим доступа до автореферату: http://www.fl.msu.ru/postgraduates/autoreferats/avtorefer_konnova.doc.
20. Пименов Е.А., Пименова М.В. Власть в зеркале метафоры: особенности публицистического дискурса // *Одиниці та категорії сучасної лінгвістики*, 2007 – С. 463-470
21. Belyakov V. La réalité russe à travers la métaphorisation des discours médiatiques. - Режим доступа : <http://www.metaphorik.de/10/beliakov.pdf>.
22. Boroditsky L. Metaphoric structuring: understanding time through spatial metaphors // *Cognition*, 2000. - № 75. – Р. 1-28. - Режим доступа : <http://staff.science.uva.nl/~michiell/docs/metaphors.pdf>.
23. Zinken J. Metaphors, stereotypes, and the linguistic picture of the world: Impulses from the Ethnolinguistic school of Lublin. - Режим доступа : <http://www.metaphorik.de/07/zinken.pdf>.
24. Thomas, M. S. C., Mareschal D. Metaphor as Categorization: A Connectionist Implementation // *Metaphor and Symbol*, 2001. - №16 (1/2). – Р. 5-27. - Режим доступа : http://www.psyc.bbk.ac.uk/people/academic/thomas_m/Thomas_M&S.doc.